

Αναλυτικά περιεχόμενα

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση xv

Πρόλογος xxi

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Προσωπικότητα: Τι είναι και γιατί πρέπει να μας ενδιαφέρει και να μας απασχολήσει 1

Η σημασία της λέξης «προσωπικότητα» 2

Προσωπικότητα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης 8

Ο ρόλος της φυλής και του φύλου στη διαμόρφωση της προσωπικότητας 11

Ο ρόλος του πολιτισμικού πλαισίου στη διαμόρφωση της προσωπικότητας 13

Αξιολογώντας την προσωπικότητα 18

Έρευνα στη μελέτη της προσωπικότητας 35

Ο ρόλος της θεωρίας στις θεωρίες προσωπικότητας 42

Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση: Τι είμαστε; 44

Περίληψη κεφαλαίου 48

Ερωτήσεις ανασκόπησης 49

Προτεινόμενα αναγνώσματα 50

Η ψυχαναλυτική προσέγγιση 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Sigmund Freud: Ψυχανάλυση 53

Η ζωή του Freud (1856-1939) 54

Ενορμήσεις: Οι κινητήριες δυνάμεις διαμόρφωσης της προσωπικότητας 62

Τα επίπεδα της προσωπικότητας 64

Η δομή της προσωπικότητας 65

Άγχος: Μια απειλή για το Εγώ 68

Μηχανισμοί άμυνας ενάντια στο άγχος 70

Στάδια ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης της προσωπικότητας 74

Ερωτήματα σχετικά με την ανθρώπινη φύση 82

Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Freud 83

Άσκηση κριτικής στην έρευνα του Freud 87

Επεκτάσεις της φροϋδικής θεωρίας 105

Σκέψεις και στοχασμοί για τη θεωρία του Freud 107

Περίληψη κεφαλαίου	110
Ερωτήσεις ανακεφαλαίωσης	111
Προτεινόμενα αναγνώσματα	112

Η νεοψυχαναλυτική προσέγγιση 113

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Carl Jung: Αναλυτική ψυχολογία 115

Η ζωή του Jung (1875-1961)	116
Ψυχική ενέργεια: Η βάση του συστήματος του Jung	122
Πτυχές της προσωπικότητας	123
Η ανάπτυξη της προσωπικότητας	131
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	136
Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Jung	137
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Jung	141
Σκέψεις για τη θεωρία του Jung	147
Περίληψη κεφαλαίου	149
Ερωτήσεις ανασκόπησης	150
Προτεινόμενα αναγνώσματα	150

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Alfred Adler: Ατομική ψυχολογία 153

Η ζωή του Adler (1870-1937)	154
Αισθήματα κατωτερότητας: Η πηγή όλων των ανθρώπινων προσπαθειών	157
Αγώνας για ανωτερότητα ή τελειότητα	160
Το στυλ ζωής	162
Κοινωνικό ενδιαφέρον	164
Σειρά γέννησης	165
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	170
Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Adler	170
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Adler	174
Σκέψεις για τη θεωρία του Adler	185
Περίληψη κεφαλαίου	188
Ερωτήσεις ανασκόπησης	188
Προτεινόμενα αναγνώσματα	189

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Karen Horney: Νευρωτικές ανάγκες και τάσεις 191

Η ζωή της Horney (1885-1952)	192
Η ανάγκη στην παιδική ηλικία για ασφάλεια, προστασία και σιγουριά	196
Βασικό άγχος: Το θεμέλιο της νεύρωσης	198
Νευρωτικές ανάγκες	200
Η εξιδανικευμένη αυτοεικόνα	205
Γυναικεία ψυχολογία	207
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	211
Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας της Horney	212
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία της Horney	214
Σκέψεις για τη θεωρία της Horney	217

Περίληψη κεφαλαίου	218
Ερωτήσεις ανασκόπησης	219
Προτεινόμενα αναγνώσματα	220

Η προσέγγιση της ανάπτυξης της προσωπικότητας καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής 223

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	Erik Erikson: Η θεωρία της ταυτότητας 225
	Η ζωή του Erikson (1902-1994) 226
	Ψυχοκοινωνικά στάδια ανάπτυξης της προσωπικότητας 230
	Βασικά δυνατά σημεία 231
	Βασικές αδυναμίες 240
	Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση 241
	Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Erikson 242
	Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Erikson 244
	Σκέψεις για τη θεωρία του Erikson 266
	Περίληψη κεφαλαίου 268
	Ερωτήσεις ανασκόπησης 268
	Προτεινόμενα αναγνώσματα 269

Η γενετική προσέγγιση 271

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	Gordon Allport: Κίνητρο και προσωπικότητα 273
	Ο Allport καθιστά την προσωπικότητα αντικείμενο διδασκαλίας και μελέτης στο εργαστήριο ψυχολογίας 274
	Η ζωή του Allport (1897-1967) 275
	Η φύση της προσωπικότητας 278
	Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας 280
	Κίνητρο: Τι είναι αυτό για το οποίο αγωνιζόμαστε 281
	Η ανάπτυξη της προσωπικότητας στην παιδική ηλικία: Ο μοναδικός εαυτός 284
	Η υγιής προσωπικότητα του ενήλικα 287
	Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση 288
	Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Allport 289
	Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Allport 291
	Σκέψεις για τη θεωρία του Allport 297
	Περίληψη κεφαλαίου 298
	Ερωτήσεις ανασκόπησης 299
	Προτεινόμενα αναγνώσματα 300

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	Raymond Cattell, Hans Eysenck, η θεωρία των πέντε παραγόντων, HEXACO και η σκοτεινή τριάδα 301
	Προβλέποντας τη συμπεριφορά 302
	Η ζωή του Cattell (1905-1998) 303
	Η προσέγγιση του Cattell για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας 306
	Πηγαία/Πρότυπα χαρακτηριστικά γνωρίσματα: Οι βασικοί παράγοντες της προσωπικότητας 310

Δυναμικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα: Οι κινητήριες δυνάμεις	310
Οι επιδράσεις της κληρονομικότητας και του περιβάλλοντος	310
Στάδια ανάπτυξης της προσωπικότητας	311
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	313
Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Cattell	314
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Cattell	316
Σκέψεις για τη θεωρία του Cattell	319
Συμπεριφορική γενετική	320
Hans Eysenck (1916-1997)	320
Οι διαστάσεις της προσωπικότητας	321
Robert McCrae και Paul Costa: Το μοντέλο των πέντε παραγόντων	326
Michael Ashton και Kibeom Lee: HEXACO – το μοντέλο των έξι παραγόντων	338
Delroy Paulhus και Kevin Williams: Η σκοτεινή τριάδα της προσωπικότητας	339
Χαρακτηριστικά γνωρίσματα προσωπικότητας και διαδίκτυο	341
Σκέψεις για την προσέγγιση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων	342
Περίληψη κεφαλαίου	343
Ερωτήσεις ανασκόπησης	344
Προτεινόμενα αναγνώσματα	344

Η ανθρωπιστική προσέγγιση 347

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Abraham Maslow: Η θεωρία της ιεραρχίας/ιεράρχησης των αναγκών 349

Η ζωή του Maslow (1908-1970)	350
Η ανάπτυξη της προσωπικότητας: Η ιεραρχία/ιεράρχηση των αναγκών	354
Η μελέτη των ατόμων που επιτυγχάνουν την αυτοπραγμάτωση	361
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	368
Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Maslow	369
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Maslow	371
Θεωρία του αυτοκαθορισμού	377
Σκέψεις για τη θεωρία του Maslow	379
Περίληψη κεφαλαίου	380
Ερωτήσεις ανασκόπησης	381
Προτεινόμενα αναγνώσματα	382

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Carl Rogers: Η θεωρία της αυτοπραγμάτωσης 383

Η ζωή του Rogers (1902-1987)	384
Ο εαυτός και η τάση για πραγμάτωση	388
Ο εμπειρικός κόσμος	390
Η ανάπτυξη του εαυτού στην παιδική ηλικία	390
Χαρακτηριστικά των πλήρως λειτουργικών ατόμων	394
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	397

Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Rogers	398
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Rogers	400
Σκέψεις για τη θεωρία του Rogers	406
Περίληψη κεφαλαίου	407
Ερωτήσεις ανασκόπησης	408
Προτεινόμενα αναγνώσματα	409

Η γνωστική προσέγγιση 411

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 George Kelly: Η θεωρία των προσωπικών ερμηνευτικών κατασκευασμάτων 413	
Το γνωστικό κίνημα στην ψυχολογία	414
Η ζωή του Kelly (1905-1967)	416
Θεωρία των προσωπικών ερμηνευτικών κατασκευασμάτων	419
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	428
Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Kelly	429
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Kelly	434
Σκέψεις για τη θεωρία του Kelly	439
Περίληψη κεφαλαίου	441
Ερωτήσεις ανασκόπησης	441
Προτεινόμενα αναγνώσματα	442

Η συμπεριφοριστική προσέγγιση 443

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 B. F. Skinner: Η θεωρία της ενίσχυσης 445	
Ποντίκια, περιστέρια και ένας κενός οργανισμός	446
Η ζωή του Skinner (1904-1990)	447
Ενίσχυση: Η βάση της συμπεριφοράς	450
Συντελεστική (εξαρτημένη) μάθηση και το κουτί του Skinner	453
Προγράμματα ενίσχυσης	455
Η διαμόρφωση της συμπεριφοράς	458
Δεισιδαίμων/Προληπτική (τελετουργική) συμπεριφορά	459
Ο αυτοέλεγχος της συμπεριφοράς	461
Εφαρμογές της συντελεστικής (εξαρτημένης) μάθησης	462
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	465
Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Skinner	467
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Skinner	469
Σκέψεις για τη θεωρία του Skinner	469
Περίληψη κεφαλαίου	472
Ερωτήσεις ανασκόπησης	473
Προτεινόμενα αναγνώσματα	473

Η προσέγγιση της κοινωνικής μάθησης 475

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13 Albert Bandura: Η θεωρία της μίμησης προτύπου 477	
Η ζωή του Bandura (1925-2021)	479
Μίμηση προτύπου: Η βάση της μάθησης μέσω παρατήρησης	480

Οι διεργασίες της μάθησης μέσω παρατήρησης	487
Αυτοενίσχυση και αυτοαποτελεσματικότητα	490
Αναπτυξιακά στάδια της αυτοαποτελεσματικότητας	495
Τροποποίηση συμπεριφοράς	497
Ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση	501
Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της θεωρίας του Bandura	501
Έρευνα σχετικά με τη θεωρία του Bandura	501
Σκέψεις για τη θεωρία του Bandura	513
Περίληψη κεφαλαίου	515
Ερωτήσεις ανασκόπησης	516
Προτεινόμενα αναγνώσματα	517

Η προσέγγιση του περιορισμένου βεληνεκού στη μελέτη της προσωπικότητας 519

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14	Όψεις της προσωπικότητας: Ανάληψη ελέγχου, ανάληψη ρίσκου και εύρεση της ευτυχίας 521
	Julian Rotter: Έδρα ελέγχου 522
	Marvin Zuckerman: Αναζήτηση διεγέρσεων-έντονων συναισθημάτων 530
	Martin E. P. Seligman: Μαθημένη αδυναμία/ανημπόρια και το αισιόδοξο/απαισιόδοξο ερμηνευτικό στυλ 541
	Martin Seligman: Θετική ψυχολογία 554
	Περίληψη κεφαλαίου 566
	Ερωτήσεις ανασκόπησης 568
	Προτεινόμενα αναγνώσματα 569

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15	Συνολική και συνθετική θεώρηση της προσωπικότητας 571
	Ο γενετικός παράγοντας 572
	Ο περιβαλλοντικός παράγοντας 573
	Ο μαθησιακός παράγοντας 576
	Ο γονικός παράγοντας 577
	Ο αναπτυξιακός παράγοντας 581
	Ο παράγοντας της συνειδητοποίησης 584
	Ο παράγοντας του ασυνειδήτου 585
	Τελικό σχόλιο 586
	Ερωτήσεις ανασκόπησης 586
	Γλωσσάρι 589
	Βιβλιογραφία 597
	Ευρετήριο ονομάτων, όρων και θεμάτων 651

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Το παρόν βιβλίο πραγματεύεται τις θεωρίες για την προσωπικότητα, δηλαδή τις θεωρίες για τον ιδιαίτερο, σχετικά σταθερό και ξεχωριστό τρόπο με τον οποίο ο καθένας μας σκέπτεται, συμπεριφέρεται, αλλά επίσης βιώνει και εκφράζει τα συναισθήματά του. Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στη συγκρότηση, στην οργάνωση και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας; Παίζουν οι πρώιμες εμπειρίες της παιδικής μας ηλικίας καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς μας; Τι είναι πιο σημαντικό για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας: τα γονίδια και η κληρονομικότητα, το περιβάλλον ανατροφής μας ή το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό μας περιβάλλον; Άραγε το σημαντικό στοιχείο είναι η μάθηση και η ενίσχυση που λαμβάνουμε από το περιβάλλον μας όταν εκδηλώνουμε κάποιες συμπεριφορές, ή μήπως είναι ο τρόπος που σκεπτόμαστε και ερμηνεύουμε τα διάφορα γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή μας; Θα μπορούσαν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας να παίζουν ρόλο οι προϋποθέσεις και οι όροι που θέτει το στενό περιβάλλον μας προκειμένου να μας προσφέρει αποδοχή, αγάπη και αναγνώριση έτσι ώστε εμείς να επιτύχουμε την αυτοπραγμάτωση; Υπάρχουν καθολικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας που είναι κοινά σε όλους τους ανθρώπους λόγω της ανθρώπινης φύσης τους; Μήπως ο καθένας μας παράλληλα μοιάζει με ορισμένους από αυτούς λόγω κοινών βιωμάτων, αλλά ωστόσο δεν μοιάζει με κανέναν άλλο, αφού είναι ξεχωριστός και μοναδικός; Έχουμε ελεύθερη βούληση, μπορούμε να ασκήσουμε έλεγχο και να κατευθύνουμε την πορεία της ζωής μας, είμαστε σε θέση να ορίσουμε εμείς οι ίδιοι τη μοίρα μας; Ή υπάρχουν δυνάμεις εκτός του ελέγχου μας που καθορίζουν τις εμπειρίες μας, τη συμπεριφορά μας και την προσωπικότητά μας; Είναι το παρελθόν μας που παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και διαμόρφωση της προσωπικότητας, ή μήπως είναι οι παρούσες και οι μελλοντικές επιδιώξεις και στόχοι που καθορίζουν τη συμπεριφορά μας; Τι παρακινεί και κατευθύνει τη συμπεριφορά μας; Είναι η αναζήτηση της ευχαρίστησης, της απόλαυσης και της ηδονής, όπως επίσης η αποφυγή της δυσφορίας και του πόνου, ή μήπως είναι η αναζήτηση νοήματος στη ζωή και η πραγμάτωση των δυνατοτήτων και του δυναμικού μας; Σε αυτά και άλλα ερωτήματα επιχειρεί να απαντήσει το παρόν βιβλίο περιγράφοντας διαφορετικές θεωρητικές τοποθετήσεις για την προσωπικότητα και τεκμηριώνοντάς τις με τα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα.

Να σημειωθεί ότι, όταν κάνουμε λόγο για ψυχολογικές θεωρίες προσωπικότητας, αναφερόμαστε συνήθως σε ένα σύνολο αφηρημένων ιδεών και εννοιών που έχουν αναπτυχθεί για να εξηγήσουν, να ερμηνεύσουν, να βοηθήσουν στην κατανόηση και να προβλέψουν την ανθρώπινη φύση και προσωπικότητα. Ορισμένοι θεωρητικοί της προσωπικότητας έχουν διατυπώσει ισχυρισμούς, ή φιλοσοφικές

υποθέσεις, γύρω από την προσωπικότητα και τους παράγοντες που την επηρεάζουν. Άλλοι πάλι έχουν διατυπώσει επιστημονικές προτάσεις για την προσωπικότητα βασιζόμενοι σε εμπειρικά δεδομένα. Οι φιλοσοφικές υποθέσεις μπορούν να ελεγχθούν ως προς τη συνεκτικότητά τους (πόσο απαλλαγμένες είναι από αντιφάσεις και ασυνέπειες), τη συμβατότητά τους με τα εμπειρικά δεδομένα, την πληρότητά τους (πόσο μεγάλη είναι η εμβέλειά τους ώστε να μπορούν να καλύπτουν και να απαντούν σε όλα τα ερωτήματα που γεννιούνται σχετικά με την προσωπικότητα) και την πειστικότητά τους. Είναι σημαντικό να μπορούμε να διακρίνουμε ποιες θεωρίες στηρίζονται σε φιλοσοφικές υποθέσεις και ποιες σε επιστημονικά δεδομένα ή κλινικές παρατηρήσεις.

Ορισμένες θεωρίες προσπαθούν να περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένη η προσωπικότητα, να παρουσιάσουν τη δομή της, τα στοιχεία που τη συγκροτούν. Επιχειρούν να μελετήσουν πώς το άτομο αναπτύσσεται και εξελίσσεται και γίνεται μοναδικό και ξεχωριστό, με σχετικά σταθερή και προβλέψιμη συμπεριφορά. Αναφέρονται επίσης στις δυνάμεις που μπορεί να οδηγήσουν ένα άτομο να εκδηλώσει ψυχοπαθολογία, να αποκλίνει από το «φυσιολογικό», και εισηγούνται ψυχοθεραπευτικές μεθόδους αποκατάστασης της ψυχικής υγείας. Στην ψυχιατρική περιγράφονται ορισμένες διαταραχές της προσωπικότητας (όπως παρανοειδής, σχιζοειδής, σχιζότυπη, αντικοινωνική, μεταιχμιακή/μεθοριακή, δραματική/ιστριονική, ναρκισσιστική, αποφευκτική, εξαρτητική ή ιδεοψυχαναγκαστική) που χαρακτηρίζονται από διαρκείς και άκαμπτες δυσπροσαρμοστικές αποκρίσεις στο στρες, καθώς και από λειτουργική έκπτωση σε επίπεδο προσωπικό και διαπροσωπικό. Στην αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας, κύριο χαρακτηριστικό είναι το ιστορικό περιφρόνησης και παραβίασης της έννομης τάξης και των δικαιωμάτων των άλλων, που εκδηλώνεται με επιθετικότητα, αδυναμία συμμόρφωσης με τις κοινωνικές νόρμες, επανειλημμένα ψέματα ή επαναλαμβανόμενη εξαπάτηση και χειραγώγηση των άλλων, καθώς και με έλλειψη τύψεων, παρορμητική δράση και ρισκοκίνδυνη και ανεύθυνη συμπεριφορά. Στη ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας, κύριο χαρακτηριστικό είναι η μεγάλη ανάγκη του ατόμου για θαυμασμό και η έλλειψη ενσυναίσθησης απέναντι στους άλλους. Το άτομο έχει μια μεγαλειώδη αίσθηση σπουδαιότητας για τον εαυτό του, εμφανίζει υπεροπτική και αλαζονική στάση, συμπεριφέρεται σαν να έχει ιδιαίτερα δικαιώματα και έχει την τάση να εκμεταλλεύεται τους άλλους. Στην ιδεοψυχαναγκαστική διαταραχή προσωπικότητας, το άτομο χαρακτηρίζεται από τελειοθρία και σχολαστικότητα, και έχει εμμονή με την τάξη, τη λεπτομέρεια, τη μεθοδικότητα, την ακρίβεια και τον έλεγχο. Επιμένει να υιοθετεί την ίδια συμπεριφορά, παρότι αυτή έχει αποδειχθεί λανθασμένη, για την επίτευξη κάποιου στόχου. Είναι υπερβολικά προσηλωμένο στο πρόγραμμα και στην οργάνωση των πραγμάτων, μπορεί να εργάζεται συνεχώς χωρίς να αφήνει χρόνο για ξεκούραση, διασκέδαση ή συναναστροφή με φίλους, και είναι άκαμπτο σε θέματα ηθικής και αξιών. Συνεπώς, μπορεί να υπάρχουν προβλήματα στη λειτουργία της προσωπικότητας (π.χ. στην ταυτότητα και αυτοεκτίμηση του ατόμου, στα κίνητρα επιδίωξης στόχων και την αυτοδιάθεση, στην ενσυναίσθηση ή την οικειότητα με τους άλλους), αλλά και παθολογικά, «τοξικά» χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας, που θεωρούνται σχετικά σταθερά τόσο στο πέρασμα του χρόνου όσο και κάτω από διαφορετικές συνθήκες.

Υπάρχουν βεβαίως και άλλοι κοινωνικοί επιστήμονες που θεωρούν ότι η προσωπικότητα δεν είναι σταθερή και αμετάβλητη, αλλά εξαρτάται από το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου. Κατ' αυτούς, η προσωπικότητα δεν διαμορφώνεται τόσο

από παράγοντες που υπάρχουν «μέσα» στα άτομα, αλλά κυρίως από παράγοντες που υπάρχουν «μεταξύ των ατόμων», στις αλληλεπιδράσεις τους. Συμπεριφερόμαστε διαφορετικά, ανάλογα με το πλαίσιο των σχέσεων στο οποίο κάθε φορά βρισκόμαστε. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η προσωπικότητα δομείται κοινωνικά και πολιτισμικά και είναι ευμετάβλητη. Μάλιστα, αντί του όρου «προσωπικότητα», προτείνεται ο όρος «ταυτότητα».

Ο όρος «προσωπικότητα» θα πρέπει να διαχωριστεί από τους όρους «χαρακτήρας» και «ιδιοσυγκρασία». Στην πρώτη περίπτωση αναφερόμαστε στα επιμέρους γνωρίσματα της προσωπικότητας του ατόμου που άπτονται του ήθους και ηθικής του υπόστασης, και αξιολογούνται από την κοινωνία με βάση συγκεκριμένες προδιαγραφές, αρχές και κανόνες. Στη δεύτερη περίπτωση το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στις γενικές τάσεις του ατόμου, στα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του γνωρίσματα τα οποία είναι παρόντα από τη γέννησή του και πάνω σε αυτά οικοδομείται η προσωπικότητά του. Τα θεμελιώδη αυτά χαρακτηριστικά αποτελούν βιολογικές προδιαθέσεις του ατόμου (όπως είναι το επίπεδο ενεργητικότητας και διέγερσης, η ένταση, ο ρυθμός και η ταχύτητα αντίδρασης, η συναισθηματική ανταπόκριση και η συχνότητα και ένταση βίωσης αρνητικών συναισθημάτων, η κοινωνικότητα και η αναζήτηση αλληλεπίδρασης με τους άλλους, η συμπεριφορική αναστολή, η τάση εξερεύνησης) λόγω γονιδίων ή προγεννητικών επιρροών.

Στο πεδίο μελέτης της προσωπικότητας, τα περισσότερα εγχειρίδια παρουσιάζουν τις θεωρίες για την προσωπικότητα χωρισμένες σε ενότητες, όπως είναι η ψυχοδυναμική προσέγγιση, η γενετική προσέγγιση, η ανθρωπιστική προσέγγιση, η συμπεριφοριστική προσέγγιση, η κοινωνικογνωστική προσέγγιση, η προσέγγιση ανάπτυξης της προσωπικότητας καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Υπάρχουν επίσης εγχειρίδια για την ψυχολογία της προσωπικότητας τα οποία προσεγγίζουν την προσωπικότητα μέσα από διαφορετικές θεματικές, παρουσιάζοντας δηλαδή ομάδες παραγόντων που την επηρεάζουν, όπως είναι οι βιολογικοί/γενετικοί, οι ενδοψυχικοί, οι κοινωνικοπολιτισμικοί, οι γνωσιακοί και οι προδιαθεσικοί. Το παρόν εγχειρίδιο ανήκει στην πρώτη κατηγορία. Βεβαίως, εκτός από τις ψυχολογικές θεωρίες, υπάρχει και η αμιγώς βιολογική προσέγγιση της προσωπικότητας. Στο πλαίσιο αυτό, η προσωπικότητα θεωρείται ότι επηρεάζεται από τους νευροδιαβιβαστές, τις ορμόνες και τη δραστηριότητα διαφόρων περιοχών του εγκεφάλου. Ως προς τους νευροδιαβιβαστές, κεντρικό ρόλο στην «πλαστικότητα» της προσωπικότητας (δηλαδή στην τάση για εξωστρέφεια και δεκτικότητα σε νέες εμπειρίες) φαίνεται ότι παίζει η ντοπαμίνη. Στη «σταθερότητα» της προσωπικότητας (δηλαδή στην τάση για προσήνεια, ευσυνειδησία και μειωμένο νευρωτισμό) κεντρικό ρόλο παίζουν τα υψηλά επίπεδα σεροτονίνης, τα οποία φαίνονται να μειώνουν την παρορμητικότητα και τη συναισθηματική αστάθεια. Μάλιστα, ψυχοφάρμακα που στηρίζονται στους εκλεκτικούς αναστολείς επαναπρόσληψης της σεροτονίνης (SSRIs) έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση της υπερβολικής νευρωτικής αντίδρασης του ατόμου απέναντι σε αρνητικά γεγονότα. Ως προς τις ορμόνες, η τεστοστερόνη (που συνδέεται με την κυριαρχικότητα και την επιθετικότητα), η κορτιζόλη (η ανεπάρκεια της οποίας συνδέεται με επικίνδυνες παρορμητικές συμπεριφορές) και η ωκυτοκίνη (που σχετίζεται με τον δεσμό μητέρας-παιδιού αλλά και με την ελάττωση των αντιδράσεων φόβου) φαίνεται ότι επηρεάζουν ορισμένες πτυχές της προσωπικότητας. Αναφορικά με τον ρόλο διαφόρων δομών του εγκεφάλου, ορισμένες περιοχές του προμετωπιαίου φλοιού και της έλικας του προσαγωγίου έχει βρεθεί ότι σχετίζονται με τον νευρωτισμό, η προσήνεια έχει σχετιστεί με τη δραστηριότητα του οπίσθιου

φλοιού του προσαγωγίου και της άνω κροταφικής αύλακας, ενώ η εξωστρέφεια έχει συνδεθεί με τη δραστηριότητα της αμυγδαλής, του επικλινούς πυρήνα και του μέσου κογχομετωπιαίου φλοιού. Πρέπει να επισημανθεί ωστόσο ότι η βιολογική προσέγγιση της προσωπικότητας υποστηρίζει μεν ότι η συμπεριφορά του ατόμου επηρεάζεται από βιολογικές διεργασίες, δέχεται όμως επίσης ότι η συμπεριφορά, η προσωπικότητα και το περιβάλλον επηρεάζουν με τη σειρά τους τις βιολογικές διεργασίες.

Με βάση όσα εκτέθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους αλλά και με βάση τη βιβλιογραφία μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η προσωπικότητα είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων που περιλαμβάνουν τα γονίδια και την κληρονομικότητα, το βιολογικό υπόστρωμα, τη μάθηση, τις γονικές και αναπτυξιακές επιδράσεις, τις γνωστικές διεργασίες, τις προσωπικές επιλογές, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, ορισμένους ασυνείδητους μηχανισμούς, καθώς και τους πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

Δεν είναι τυχαίο ότι τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια του εξωτερικού (όπως τα Πανεπιστήμια Yale, Princeton, Stanford, Harvard, Michigan, Columbia, UCLA, McGill, Toronto) έχουν περιλάβει στα προπτυχιακά τους προγράμματα ψυχολογίας και μαθήματα σχετικά με τις θεωρίες περί προσωπικότητας. Το ίδιο ισχύει για τα ελληνικά ΑΕΙ. Επειδή όμως στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία τα σχετικά βιβλία είναι ελάχιστα, αποφασίσαμε να μεταφράσουμε στην ελληνική γλώσσα το βιβλίο *Theories of Personality* των εκδόσεων Cengage.

Η ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου βιβλίου είναι ότι για κάθε θεωρητικό της προσωπικότητας παρουσιάζονται βασικά βιογραφικά στοιχεία. Αυτά μας βοηθούν να κατανοήσουμε αφενός το πώς η ανάπτυξη μιας θεωρίας μπορεί να επηρεάστηκε από συγκεκριμένα γεγονότα ζωής του θεωρητικού που την εισηγείται και αφετέρου πώς ο θεωρητικός μπορεί, στην πορεία διαμόρφωσης της θεωρίας του, να αναζητήσει μεροληπτικά ή να επέλεξε να ανακαλέσει στη μνήμη του και να παρουσιάσει εκείνα τα γεγονότα της ζωής του που υποστηρίζουν τη θεωρία του. Για κάθε θεωρία παρατίθενται ερευνητικά δεδομένα που είτε την υποστηρίζουν είτε την αμφισβητούν, με στόχο την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης του αναγνώστη σε σχέση με αυτήν. Σε κάθε θεωρία παρουσιάζονται τα ψυχολογικά μέσα (π.χ. ερωτηματολόγια, κλινική συνέντευξη, ανάλυση ονείρων, προβολικές τεχνικές, παρατήρηση συμπεριφοράς, μετρήσεις σε επίπεδο φυσιολογίας του σώματος) με τα οποία αξιολογείται η προσωπικότητα. Έχουν επίσης περιληφθεί σκέψεις και στοχασμοί για την επιρροή που άσκησε η εξεταζόμενη θεωρία στην ερμηνεία της προσωπικότητας. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου υπάρχει περίληψη που συνοψίζει τα κύρια σημεία κάθε θεωρίας. Ακολουθούν ερωτήσεις ανασκόπησης, καθώς και προτεινόμενα αναγνώσματα.

Η όλη προσπάθεια μετάφρασης και επιμέλειας του βιβλίου διήρκεσε σχεδόν τρία χρόνια. Αναζητήθηκαν και εξετάστηκαν πολλά ξενόγλωσσα εγχειρίδια με αυτό το αντικείμενο μέχρι να επιλεγεί εκείνο που θα ήταν ευανάγνωστο και πιο φιλικό προς τον αναγνώστη, ιδίως τη φοιτήτρια και τον φοιτητή ενός ελληνικού ΑΕΙ, και το οποίο θα μετέφερε σύγχρονες πληροφορίες για την έρευνα σε θέματα προσωπικότητας. Συγγραφείς του βιβλίου είναι δύο Αμερικανοί. Ο πρώτος, Dr Duane Schultz, υπήρξε καθηγητής ψυχολογίας σε διάφορα αμερικανικά πανεπιστήμια, όπως το University of North Carolina at Charlotte. Ο ίδιος έχει επίσης ασχοληθεί με τη στρατιωτική ιστορία. Μαζί με τη σύζυγό του, Sydney Ellen Schultz, συγγραφέα και ερευνήτρια, έχουν συγγράψει διάφορα εγχειρίδια ψυχολογίας, μεταξύ των οποίων και το παρόν.

Η έκδοση του βιβλίου δεν θα ήταν εφικτή χωρίς την εξαιρετική μετάφραση της κ. Χαράς Λυμπεροπούλου και την ιδιαίτερα προσεγμένη φιλολογική επιμέλεια της κ. Χρύσας Ξενάκη. Στη συνέχεια ακολούθησε η πολύμηνη επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου. Οι εκδόσεις Πεδίο φρόντισαν για την καλαίσθητη έκδοσή του.

Σχετικά με τη χρήση της ορολογίας, στο τέλος του βιβλίου υπάρχει ένα ελληνο-αγγλικό γλωσσάρι. Για την ορολογία πρέπει να επισημανθεί ότι ο όρος «πρότυπο» άλλοτε αναφέρεται στην επαναλαμβανόμενη διάταξη/διάρθρωση στοιχείων, στη «μορφή» (pattern), και άλλοτε στο «μοντέλο» (model) που λειτουργεί ως αντικείμενο μίμησης, στο οποίο κάποιος επιδιώκει να μοιάσει ακολουθώντας το παράδειγμά του. Στο κείμενο έχουν καταβληθεί προσπάθειες προκειμένου η χρήση του όρου αυτού να διευκρινίζεται ανάλογα με τα συμφραζόμενα.

Ελπίζουμε το βιβλίο αυτό να φανεί ιδιαίτερα χρήσιμο όχι μόνο στους φοιτητές, αλλά και στο ευρύ κοινό που ενδιαφέρεται να εμβαθύνει στις θεωρίες για την προσωπικότητα και στους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωσή της.

ΦΩΤΙΟΣ Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Ψυχολογίας της Υγείας
Πάντειο Πανεπιστήμιο